

מראי מקומות- סנהדרין פ"ז

הכי, ע"ש ראייתו). ומה דאמרי' דהיכן צונו (לענין ברכה על מצוה דרבנן), ואי' בגמ' מלא תסור, אי"ז אלא אסמכתא בעלמא. וסיים הר"ן דכל זה הוא שי' הרמב"ן (לחלוק על הרמב"ם בזה), וכ' לע' במש"כ הרמב"ן בספר המצוות להשיג על הרמב"ם בכמה קו'.

(ג) **מלמד שבהמ"ק גבוה מא"י וא"י גבוה מכל הארצות**- הק' בשו"ת חת"ס (יו"ד רל"ד, ד"ה והנה), (א) איך למדין זה מקרא, הלא הוא דבר הנראה לעין, ונמדד בקנה, ועוד, (ב) "שהאמת אינו כן, והוא מבואר לבקי קצת במופת העולם". וביאר, דלכא' יש עוד להעיר, הרי העולם עגול ככדור, ומה שי"ך מקום יותר גבוה על כדור. וביאר, דהיכא שיש נקודה א' על הכדור, שממנו שתיית הכדור ההוא, ונתרחב משם, ונתפשט ונעשה עגול, א"כ בזה שפיר אמרי' דנקודה זו הוא המקום הגבוה של הכדור, ואין הביאור דגבוה רק במעלה וגדולה, אלא מקום הגבוה ממש הוא. וכע"ז כ' המהרש"א בקידושין (סט.), שהעולם הוא כתפוח, ומקום בהמ"ק הוא מרכז עולם, וכן א"י.

(ד) **מלמד שבהמ"ק גבוה מא"י וכו'- כ' הסנהדרין קטנה** דנראה שיש נפק"מ לדינא בזה, דהיינו לענין נדר ושבועה, דאם א' נשבע שידור במקום הגבוה מכל העולם, חייב לדור בירושלים, ואם נשבע לדור במדינה הגבוה מכל המדינות, חייב לדור עכ"פ בא"י. וע"ע **ביום של שלמה** (קידושין, פרק ד', סי' א'), שכ' עוד נפק"מ, דמי שנדר לעלות מא"י לשאר ארצות, הרי נדרו בטל ולוקה משום לא תשא, וכן אם נדר לעלות מירושלים לשום מקום אחר.

(ה) **ת"ר, זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת**- ע' בתוס' (ד"ה ורשב"ל) דמבואר דס"ל דאין שי"ך חיוב על הזקן ממרא אא"כ הוא הזקן מיקל כנגד הסנהדרין, אבל אם החמיר, אף בדבר שזדונו כרת, מבואר דלית ב' דדין זקן ממרא. וכן מבואר לקמן בתוס' ד"ה עקביא, וכן מבואר

(א) **במופלא שבב"ד הכתוב מדבר**- ע' באגרות משה (חו"מ א', סי' א', ענף ג'), שהביא מח' הראשונים בדין זה, דדייק מדברי הרמב"ם דס"ל דאין דין זקן ממרא שי"ך אלא במי שהוא סמוך, שראוי להיות בסנהדרין, וכל הפחות מזה דינו כתלמיד לענין דין זקן ממרא, ואין שי"ך בו דין זקן ממרא. אבל דייק מדברי רש"י על המשנה דלא ס"ל כן, שהרי רש"י כ' דמה שחשיב תלמיד, היינו מי שהוא פחות מארבעים שנה. וכ' האג"מ, דאם ס"ל לרש"י דבעינן סמוך, א"כ לא שי"ך לחלק בזה, שהרי אם סמכוהו, א"כ ראוי להוראה אפי' אם הוא פחות מארבעים. אלא ע"כ ס"ל לרש"י דאיירי באינו סמוך, ומ"מ כשהוא בן ארבעים, נחשב ראוי להוראה אם גמיר, אלמא דמחייב גם באינו סמוך.

(ב) **דבר זו הלכה- פרש"י**, למשה מסיני, שאף עליה הוא נהרג. וע' בחי' הר"ן, שכ' דמשמע מזה שאינו נעשה זקן ממרא על דבר שהוא מדברי סופרים, דהיינו תקנת חכמים, כגון מה שתקנו סייג למצות התורה, שא"כ למה להו לרבווי מ"דבר" הלכה למשה מסיני, לירבו תקנות דרבנן מדבר, וכ"ש הלמ"מ. ומה דאמרי' לקמן (פח:) דעובר אם חולק על דברי סופרים, היינו דוקא על הלמ"מ, כדאמרי' לקמן ה' טוטפות בתפילין. ואפי' ר"ש דאמר, דאפי' על דקדוק א', מדברי סופרים שנעשה זקן ממרא, אינו ר"ל דקדוק דרבנן, אלא דבר א' הנלמד מק"ו, או מג"ש, או מא' מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, דהא הוי מדאורייתא ממש, והמדרש הוי מדרבנן. **אולם** הביא שכל זה הוא דלא כשי' הרמב"ם (ספר המצוות שורש א'), שכ' דאפי' במצוות דרבנן, ומה שחידשו בחנוכה ומגילה, ג"כ נעשה זקן ממרא. והק' ע"ז הר"ן, דא"כ, נמצא דקרא דכתי' ושמרת לעשות ככל אשר יורוך, ולא תסור מן הדבר וכו', קאי על כל ל"ת שבתורה, ונמצא דבכל איסור דרבנן איכא לאו ועשה, וא"כ למה הקלו בדבר של דבריהם לענין ספיקא, הלא תורה שלמה היא (וכ' דאע"פ די"ל דכך תקנו מעיקרא, שלא יהי' אסור מספק לא משמע

דהזקן פסק לקולא (וכמו דאמרי לעיל, דצריכין שהזקן יורה לקולא). וכן פי' בתוס', דומנין דגם ע"י הא דפסק כעקביא יהי' נפק"מ לקולא. וע' במהרש"א שביאר בכל הסוגיא, שיש חילוק בין פלוגתא דתנאים ופלוגתא דאמוראים. דהיינו, דלענין פלוגתא דתנאים, לא הי' צריך רש"י לפרש שיש חומרא וקולא לכאן ולכאן, דהא י"ל דלעולם הזקן ממרא פוסק כצד הקולא בהמחלוקת, ובזה פליגי הזקן ממרא והסנהדרין. אבל לענין פלוגתא דאמוראי א"א לפרש כן, שהרי א"כ איך יפרש האמורא דס"ל לקולא דברי הברייטא, שהרי לר"מ ודאי איכא צד כרת, ולדידי' ליכא כרת, ולכן הי' צריך רש"י לפרש איך שייך חומרא על כל הצדדים. אבל עדיין צ"ע, למה הי' צריך לפרש איך שייך קולא לפי עקביא בן מהללאל, לימא דנח' בפלוגתא עקביא בן מהללאל, הזקן ממרא פסק כמותו לחומרא, והסנהדרין פסק כרבנן לקולא. וביאר דע"כ הי' שייך קולא גם אליבא דעקביא בן מהללאל, שהרי הגמ' בהמשך הביא ראי' מהא שלא הרגו עקביא בן מהללאל לענין איך צריך להיות אופן ההמראה. ואם תאמר דעקביא לא שייך אלא לחומרא, א"כ ודאי לא שייך להרגו, שהרי לא הי' שייך להורות לעשות לקולא. ולכן היו רש"י ותוס' מוכרחים לפרש דשייך קולא לדעת עקביא. וע"ע בערוך לנר שכ' דכיון דיחיד ורבים הלכה כרבים, וא"כ ע"כ כוונת ר"מ הי' לפסוק כרבנן, וא"כ עכצ"ל דהזקן ממרא פסק כעקביא והסנהדרין כרבנן, ולכן הי' מחפש תוס' למצוא קולא אליבא דעקביא.

(ח) **דיני ממונות, בפלוגתא דשמואל ור' אבהו, וכו' -** הק' התורת חיים, אמאי נקט פלוגתא זו דוקא, הרי אי' כמה מח' בדיני ממונות בין תנאים ואמוראים, ואי פליגי הזקן ממרא וסנהדרין במחלוקת אלו, והוציאו ממון, וקידש בהן את האשה, אתי מחלקותם לידי כרת. וכן הק' לענין חיוב מלקות דבסמוך, הרי יש כמה פלוגתא לענין דיני מלקות, ולמה נקט הגמ' דוקא מח' זו אם צריך ג' או כ"ג. ות' (וכ"כ הערוך לנר) דלא מבעיא קאמר, לא מבעיא אם נח' על עצם הדין אם חייב או פטור מממון או ממלקות, דודאי זה

מרש"י שם בסוגיא דעקביא, דחיפש למצוא אופן של קולא אליבא דעקביא, ולא פי' כפשוט דאף מח' לחומרא ג"כ הי' מח' לענין חיוב כרת. אולם ע' ברמב"ם (ממרים ד', סוף הל' ב'), שכ' "בין שהי' הזקן מיקל והן מחמירין, בין שהי' הוא מחמיר והן מקילין, חייב". ופי' הרדב"ז, דכיון דטעמא הוא כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל, ותעשה תורה כשתי תורות, הלכך אין חילוק, אפי' הי' הוא מחמיר והם מקילים. **אולם ע' בחי' הר"ן** (סוד"ה ר' יהודה), שכ' דמוכח מסוגיין דדוקא היכא דהזקן מיקל שייך לחייבו מדין זקן ממרא, שהרי לענין החשבונות אמרי' דאי להאי גיסא שרי חמץ בפסח, ואי להאי גיסא שרי חמץ בפסח, אלמא דהעבירה הוא מה שהתיר חמץ בפסח. והיינו משום דאינו חייב אלא היכא דהורות לעשות, ואם אוסר, הרי הוא הורה שלא לעשות. ותמה מזה על דברי הרמב"ם הנ"ל, איך כ' דחייב בין אם הוא המתיר או האוסר, הרי מבואר בסוגיא דאינו חייב א"כ הוא המתיר. אולם כ' הר"ן שאין מזה תימה על הרמב"ם, שהרי בפרקים הקודמים כ' הרמב"ם דצריך שיהי' הורה לעשות, אלמא דצריך להקל דוקא, ומש"כ כאן בין שהזקן מיקל או מחמיר, כוונתו לומר כא' מאופנים שמתפרש בגמ', דבכולהו איכא למימר שיש בה קולא וחומרא לכאן ולכאן.

(ו) **דאי להאי גיסא שרי חמץ בפסח, וכו' -** הק' התורת חיים, איך שייך שהזקן ממרא יורה לענין פסח, וכי בדידי' תליא מילתא אם לעבר החודש או לא. ות' דמשכחת לה, כגון שנתנו לו סנהדרין ונשיא הרשות לעבר חולקים עליו במה דס"ל שיש לעבר או שאין לעבר. וכו' ע"ז הק' הערוך לנר, דכיון דקיי"ל דאתם אפי' מוטעין, א"כ אפי' אם החשבונות של הזקן ממרא נכונים, מ"מ השנה אזיל כפי הסנהדרין, ומה שייך לו להורות כנגדם. ות' ע"פ מש"כ תוס' ברה"ה (כא. ד"ה לוי) דלא שייך אתם אפי' שוגגין אלא לענין קביעת החודש, אבל לא לענין קביעת השנה, אע"פ דלא כתי' כן גבי חודש אלא לגבי מועדים.

(ז) **בפלוגתא דעקביא בן מהללאל ורבנן - פרש"י,** דאם אמר הזקן כעקביא, פעמים שרואה דם הירוק בתחלת נדוטה, וכו', ועי"ז ימצא

דבאמת מה דרבנן ס"ל דפטור מממון, אינו מדין קלב"מ, אלא משום דכתי' עליו ולא על האדם, א"כ לק"מ, דהא ודאי בכה"ג לא מהני תפיסה, כיון דליכא שום חיוב ממון.

(ב) **בפלוגתא דר' ישמעאל ורבנן, וכו' - פרש"י**, דאם הלקוהו בג', לפי ר' ישמעאל חייבין לו ממון כשאר חובל בחבירו, וכו'. והק' הערוך **לנר**, למה חייבין ב"ד ממון, הרי השליח ב"ד הכהן, וקיי"ל שאין שליח לדבר עבירה. ולפי מש"כ תוס' בריש האיש מקדש, דהיכא דהשליח שוגג, אז יש שליח לדבר עבירה, א"ש, אבל לפי דברי הנמוקי יוסף בב"ק (ע"ט) וגם שי' הריטב"א הוא, דגם בשליח שוגג קיי"ל דאין שליח לדבר עבירה, אז עדיין ק'. וכ' די"ל דרש"י (דמשמע דהב"ד חייבין), לשיטתו אזיל, דס"ל כשי' התוס' הנ"ל, וכמש"כ הש"ך (חומ"מ שמ"ט), והשאר ראשונים יכולים לפרש דהגמ' כאן מיירי בתשלומי השליח, ולא בב"ד. אולם כ' דעדיין ק', דהש"ך הוכיח דס"ל להנ"י דגם השליח פטור היכא שהוא שוגג, וא"כ היכא שייך כאן תשלומין. וע"ש שצידד לומר דמיירי בזקן ממרא גופא שהי' שליח ב"ד, אבל כ' דמ"מ לא ישלם, כיון דקלב"מ, והניח בצ"ע.

(ג) **בפלוגתא דר' יהושע ורבנן - פרש"י**, דלרבנן אם נכנס למקדש חייב כרת, ולר' יהושע פטור. והק' תוס', מ"מ לא יתחייב זקן ממרא בכה"ג, שהרי אי"ז חיוב חטאת, אלא חיוב עולה ויורד. ולכן פ' תוס' דג"כ מיירי לענין קידושין, ע"פ דבריו לעיל בעמוד א' (ד"ה ורשב"ל). וליישב דעת רש"י, כ' הערוך **לנר** דמש"כ רש"י דאם נכנס למקדש חייב, היינו דממילא חייב מלקות, דהא כל חייבי כריתות מלקין אותן, וא"כ יהי' כמו הא דלעיל במח' ר' ישמעאל ורבנן, דשייך תשלומי חובל בחבירו לחד מ"ד, ונפק"מ לענין קידושין. ועוד נפק"מ, אם הפריש חטאת וקידש בו אשה, דאם טמא הוא, חטאתו חטאת, ואינה מקודשת. ואם טהור הוא, לא הוי חטאת, אלא חולין, וממילא מקודשת. אולם סיים דמשמע מדברי הרמב"ם דס"ל היכא ששגגתו עולה ויורד יכול זקן ממרא

חשיב דנח' לענין דבר ששייך בו נפק"מ דכרת, אלא אפי' אם נח' רק לענין מנין הדיינין, זה ג"כ חשיב מח' לענין זה, ומהני לענין דין זקן ממרא.

(ט) **בפלוגתא דשמואל ור' אבהו - פרש"י**, וכיון דבי תרי אפיק ממון מהאי, והלך וקידשה אשה בהאי ממון, א"כ לשמואל מקודשת, ולר' אבהו אינה מקודשת. והק' הערוך **לנר**, הא אמרי' בקידושין דקידשה בגזל לאחר יאוש, מקודשת, וכן קיי"ל לדינא. וא"כ, הכא, דהוציאו ממון בדין, הא ודאי נתייאש, ולמה מקרי זה גזל דאינה מקודשת בו, והניח בקו'. וע' במרגליות הים שהביא מהכרם יהושע דלא אמרי' הכי אלא היכא דידעי' דודאי נתייאש הבעלים, א"נ למאן דס"ל דסתם גזילה יאוש בעלים. אבל למאי דקיי"ל דסתם גזילה לאו יאוש בעלים, צריך לדעת שודאי נתייאש, וכאן אולי לא נתייאש, דאולי הוא יודע דבאמת ב' שדנו אין דיניהם דין.

(י) **בפלוגתא דשמואל... דאמר שמואל שנים שדנו וכו' - הק' הסנהדרי קטנה**, במאי עסקינן, אם אמרו כדין, א"כ מה לי דשניהם הם, הרי קיי"ל דגם עביד איניש דינא לנפשי', וא"כ ודאי אינו גזל. ואם טעו, הרי גם בג' הדין הוא דצריך להחזיר המעות. וכ' דע"כ מיירי דטעו בשיקול הדעת, דבג', הרי קיי"ל דהיכא דטעו בשיקול הדעת, אי"צ להחזיר המעות, אבל בב' שדנו, אם אין דיניהם דין, אז אם טעו בשיקול הדעת צריך להחזיר המעות.

(יא) **בפלוגתא דרבי ורבנן, דתניא רבי אומר ונתת נפש תחת נפש, וכו' - פרש"י**, ואי תפסו יורשין דהרוג ממונא דהורג, וקידשו בו את האשה, וכו'. וע' בטורי אבן בחגיגה (יא. ד"ה נפש [אבני שהם]), שהק' דהא אי' בב"ק (ע:), דאתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו, ופרש"י, דהיינו דאף דקלב"מ, מ"מ כיון דתפסה, לא מפקינן מינה, ויש בה דין אתנן. וא"כ, לכאור' ה"ה הכא, אף אם אמרי' דבאמת אין דין ממון כאן משום דקלב"מ, מ"מ הרי אם תופס לא מפקינן מיני', וא"כ לכאור' בין כך ובין כך הקידושין חל. ע"ש מה שהאריך בזה, והניח בקו'. וע' בקצות (ת"י, ד'), שהביא דברי הטור"א, וכ' דלפי מש"כ הקצות לעיל מיני',

חורף תשפ"ה

להתחייב, וא"כ י"ל דגם רש"י כן, וא"ש
כפשוטו.